

POMOĆNICA I MAJKA VJERNIKA

Uloga Marije u životu vjere učenika u četvrtom Evanđelju

JUAN JOSÉ BARTOLOMÉ

Via della Pisana, 1111, Cas. post. 18333
00163 Roma-Bravetta, Italija

Primljeno:
5. 8. 2011.

Pregledni
članak

UDK
226.5.06:
232.931

Sažetak

Četvrto Evanđelje spominje Mariju u vezi s Isusovim časom i s vjerom i vjernošću Isusovih učenika. U Kani Galilejskoj Marija je prisutna na početku vjere učenika. Na Kalvariji, podno križa na kojemu je Isus raspet, Marija je uz učenika iskušanog u njegovoj vjernosti. Evanđelist Ivan pokazuje kako je Marija pomoćnica i majka učenika koji vjeruju. Njezina odgojna uloga pozitivno se odražava na vjeru Isusovih učenika. Sve nam to pokazuje da vjera i vjernost nekadašnjih i današnjih Isusovih učenika nisu moguće bez Marije.

Ključne riječi: *Marija, pomoćnica, majka vjernika, četvrto Evanđelje, učenici, vjera, vjernost*

Konkretne informacije koje nam pruža Novi zavjet o Mariji su štire i uvijek su podređene isповijesti vjere u Isusa Krista.¹ Uistinu, dva evanđelja koja govore o Mariji izričito priznaju da namjeravaju ili potaknuti vjeru svojih čitatelja (Iv 20,30–31) ili je potvrditi (Lk 1,1–4).²

1. SVJEDOČANSTVO ČETVRTOG EVANĐELJA

Četvrto Evanđelje ima točno određen cilj na koji se jasno ukazuje: knjiga je napisana radi promicanja vjere u Isusa, Krista, Sina Božjega, i radi toga da se zajamči život vjernika (Iv 20,30–31).

Iako se Marija, bolje rečeno *majka Isusova*, u četvrtom Evanđelju, u usporedbi s Lukinom tradicijom, još manje spominje, nije manje istina da je u pripovijedanju vezana uz dva središnja motiva ivanovske misli: Ivan spominje Mariju jedino u vezi

s *Isusovim časom i s učenikovom vjerom/vjernošću*.

¹ To opširno pokazuje jednostavan pregled odlomaka i navoda koji o tome govore. Izvan evanđelja, moguće je spomenuti samo dva »marijanska« teksta: Gal 4,4, gdje Pavao kaže kako je Bog poslao svoga sina, rođenog od žene, i Otk 12,1–18, gdje se pojavljuje žena odjevena u sunce koja uspijeva roditi dijete dok je napada zmaj. Pavlov tekst potvrđuje ljudsko, krhko stanje (usp. Job 14,1) Božjega sina. Pavao u svojim poslanicama ne govori o Mariji i ne poznaje Isusovo djevičansko začecje. U tekstu Otkrivenja, žena je lik vjernog ostatka Izraela, a očekivalo se da će se iz njega roditi Mesija (1QH 3,7–12); autor Otkrivenja vidi kako se to očekivanje ispunjava na dan Uskrsa; žena je simbol više nebeske negoli zemaljske zajednice. Izuzmemo li tekstove trećeg (Lk 1,26–38.39–45.46–56; 2,1–10.21–40.41–52; 11,27–28; Dj 1,14) i četvrtog Evanđelja (Iv 2,1–12; 19,25–27), Marija se jedva spominje u *evanđeoskoj predaji*. Pa i kad se pojavljuje, to je samo usputno spominjanje. Događaj u kojemu se spominje Isusova istinska obitelj (Mk 3,31–35; Mt 12,46–50; Lk 8,19–21), pripovijest u koje se povijesnost ne sumnja (usp. Iv 7,5),

Dva događaja na koja podsjeća Ivan drugdje su nepoznata. Prva scena pripovijeda o početku Isusova časa i o vjeri učenika (Iv 2,11); druga – o njihovu ispunjenju (Iv 19,30). U oba slučaja on Isusovu majku, neuobičajeno, prepoznaje jednostavno kao ženu (Iv 2,4; 19,26).

Marijina prisutnost neophodna je i za Isusa i za učenike: njezina aktivna prisutnost u prihvaćanju Isusovih riječi omogućuje, na početku, nov Isusov odnos prema učenicima, i na kraju prema učeniku.

1.1. *Kana: »pomoćnica« prisutnost Isusove majke na početku vjere učenika*

Pripovijest o svadbenom slavlju u Kani Galilejskoj (Iv 2,1–11) predstavlja se bez obilježja oblika i stila koji su svojstveni za Ivana, kao iskren razgovor, zatvoren u sama sebe i bez daljnjih produblivanja (Iv 2,1–2.12).

Odmah nakon prvog Isusova očitovanja, u kojemu se pred svojim učenicima prikazao kao *Božje mjesto* (Iv 1,51), neočekivano se bilježi kronika njegova sudjelovanja u svadbenom slavlju u seoskom okruženju, što sve nije ni dobro objašnjeno: Isus i njegovi znatizeljni sljedbenici napuštaju pustinju i Ivana Krstitelja, da bi prisustvovali gozbi. »Bila ondje i Isusova majka« (Iv 2,1). Ta epizoda, događaj iz svakodnevnog života – sudjelovanje na svadbenoj gozbi – zatvara se međutim s određenom svečanošću: to je početak niza znakova.

¹Trećeg dana bijaše svadba u Kani Galilejskoj. Bila ondje Isusova majka. ²Na svadbu bijaše pozvan i Isus i njegovi učenici. ³Kad ponesta vina, Isusu će njegova majka: »Vina nemaju.« ⁴Kaže joj Isus: »Ženo, što ja imam s tobom? Još nije došao moj čas!« ⁵Nato će njegova mati poslužiteljima: »Što god vam rekne, učinite!«

⁶A bijaše ondje Židovima za čišćenje šest kamenih posuda od po dvije do tri mjere. ⁷Kaže Isus

poslužiteljima: »Napunite posude vodom!« I napune ih do vrha. ⁸Tada im reče: »Zagrabite sada i nosite ravnateljju stola.« Oni odnesu. ⁹Kad okusi vodu što posta vinom, a nije znao odakle je – znale su sluge koje zagradiše vodu – ravnatelj stola pozove zaručnika¹⁰ i kaže mu: »Svaki čovjek stavlja na stol najprije dobro vino, a kad se ponapiju, gore. Ti si čuvao dobro vino sve do sada.«

¹¹Tako, u Kani Galilejskoj, učini Isus prvo znamenje i objavi svoju slavu te povjerovalaše u njega njegovi učenici.¹²Nakon toga siđe sa svojom majkom, braćom i svojim učenicima u Kafarnaum. Ondje ostadoše nekoliko dana.

pokazuje da postoji istinska razlika između Isusa i njegove rodbine (usp. Mk 3,20–21). U njoj se ni Marija ni njegova braća ne spominju poimence; međutim, jasno je da su za Marka i Mateja Isusovu obitelj sačinjavali oni koji su u doba javnog djelovanja u Galileji vršili volju Božju (usp. Lk 11,28–28).

Druga mjesta na kojima se spominju roditelji i/ili braća (Mk 6,3; Mt 13,55; Lk 4,22; Iv 1,45; 6,42) još manje mogu poslužiti za stvaranje zaključaka. Ljudi koji slušaju Isusa pitaju se o njegovoj obitelji, koja im je očito poznata, što postaje zapreka za vjeru u njega. Dok Mt 13,55/Lk 4,22 ukazuju na Isusa kao sina drvodjelje ili sina Josipova, Mk 6,3 govori o drvodjelji, sinu Marijinu. I Matej i Luka, koji su već izričito govorili o djevičanskom Isusovu začecu (Mt 1,18.20–23; Lk 1,34–37), uporno ovdje žele govoriti o nevjerici njegovih sumještana, dok Marko čini se ukazuje na bezgrešno začecu.

Matej se ne zanima za Mariju koju spominje samo dvaput (Mt 1,16; 2,11). Njegova je osoba Josip, koji jedini prima navještaj i viđenje. Poput Luke potvrđuje Marijino djevičansko majčinstvo (Mt 1,18); izričaj »djevica« treba međutim shvatiti u smislu djevojka i isključuje spolne odnose. Razlog je spominjanje teme nemogućeg rođenja (usp. Post 18,1–15; 21,1–6; Lk 1,5–25.36–37); ne želi nam reći nešto o majci, nego o naravi sina; dijete, koje treba izvršiti spasonosno poslanje u ime Božje, želi Bog sâm i On ga dariva svom narodu.

² Nijedan evanđelist nije se toliko zanimao za Mariju kao Luka. Treba međutim priznati da u Lukinu Evanđelju Marija nije nikad središnja tema, a nije ni čest motiv. Luka naglašava njezinu ljudsku dimenziju: ona je žena, još je djevica, ali je već obećana zaručnica, koja svoje neplanirano materinstvo prihvaća iz jednostavnog povjerenja u

Između uvoda, koji smješta djelovanje i predstavlja pojedine osobe (usp. Iv 2,1–3a), i zaključka, koji nudi teološko objašnjenje događaja (usp. Iv 2,11), prizor je podijeljen u tri dijela: Marijin dijalog s Isusom (Iv 2,3b–5), Isusov dijalog s poslužiteljima (Iv 2,7–8) i dijalog predstojnika stola sa zaručnikom (Iv 2,9–10). Pri-povijedanje se prema tome odvija kao kronika raznih događaja sve do trenutka u kojemu ih autor Evanđelja prekida s komentaram (Iv 2,11) i primjedbom o Isusovu putu (Iv 2,12).

Kronika, naizgled vrlo jednostavna, usredotočuje se na gotovo nevažnu činjenicu, koja je ispri-povijedana s onom oštrom-ironijom svojstvenom Ivanu: ne prikazuje u dobru svjetlu kućedomaćine kad kaže kako je na svadbenom slavlju uzmanjkalo vina (usp. Iv 2,3), ili kad kaže da se prema kraju slavlja posluživalo lošije vino (usp. Iv 2,10). Iv 2,11 otkriva smisao onoga što se dogodilo za priređivača: učenici su u tom prvom znaku (točnije rečeno, na početku niza od sedam znakova) znali uočiti početak Božjega javnog očitovanja, njegovu *slavu*, njegovu djelotvornu prisutnost u njegovim povijesnim zahvatima (Iv 2,23–25; 4,48; 20,29).

Isusov *znak* i *vjera* učenika obistinjuju se sedmoga dana Isusova služenja, odnosno, kao što kaže evanđelist, samo tri dana (Iv 2,1; 1,43) nakon što Isus obeća Natanaelu da će vidjeti i veće stvari (Iv 1,50). Tako Ivan, poput sinoptika (Mt 4,23–24; Mk 1,21–28; Lk 4,31–37), povezuje početak Isusova javnog služenja s njegovom taumaturškom djelatnošću: Isus evangelizator posvetio se ponajprije tomu da čini dobro.

1.2. *Narativno okruženje (Iv 2,1–2)*

Za učenike Ivana Krstitelja, koji su slijedili Isusa, a to su bili oni koji su ga se

odlučili pratiti neko vrijeme (Iv 1,35–39), izlazak iz pustinje i odlazak na gozbu morali su izgledati dobra, ali i malo zbunjujuća ideja. Ivan Krstitelj je bio asket koji nije jeo ni pio (Mt 11,18); Isus naprotiv svoje sljedbenike prvo vodi na svadbenu gozbu, koja je mogla potrajati jedan (usp. Post 29,27–28; Suci 14,12.17; Tob 11,20) do dva tjedna (usp. Tob 8,20; 10,8).

Simbol gozbe susrećemo u predstavljanju mesijanskih vremena (usp. Iz 25,6; 54,4–8; 62,4–5; Jer 31,12; Am 9,13–14) i u judaizmu i u počecima kršćanstva. Suprotstavljanje između zaručnikova prijatelja i zaručnika (Mk 2,18–20) ili pak između posta i gozbe (Mk 2,21–22; Mt 11,18–19) uskoro je kršćanskoj zajednici poslužilo za definiranje odnosa i utvrđivanje razlika između Ivana Krstitelja i Isusa. Učenicima koji su bili prisutni na svadbenoj gozbi i koji su slijedili Isusa tražeći u njemu Izraelovog mesiju, tako je omogućen prvi čin vjere nakon što su vidjeli prvi Isusov znak (Iv 2,11).

svog Boga; započinje svoje božansko materinstvo stavljajući se u službu svoga bližnjega; kao suprotnost, njezino osobno majčinstvo događa se u bolnim okolnostima, u Betlehemu; za jednog od njezinih putovanja u Jeruzalem gubi sina i ponovno ga nalazi nakon tri dana tjeskobna traženja. Ako je odvojenost od sina, u doba njegova javnog nastupanja, tako očita da se ne može sakriti, neočekivana je i iznenađujuća odsutnost majke u pripovijedanju o mucu i uskrsnuću. Pa ipak iznenađuje bliska povezanost s Kristovim otajstvom koje Luka pripisuje Mariji. Postoje dva temeljna obilježja: 1. Marija je blažena ne stoga što je Božja majka, nego zato što mu je vjerovala i zato što je uvijek vjerovala u njega. 2. Epizode na koje podsjeća Lukina tradicija su napomene o njezinoj osobnoj vjeri; od trenutka u kojemu čuje o Božjem naumu za njegov narod pa sve do trenutka kad na početku novoga Božjeg naroda dijeli nade i molitve s apostolima, Marija je predstavljena kao Božja slušateljica i njegova najbolja službenica: ona provodi ono što čuje, trajno živi u stanju poslušnosti; ona je proročka slika nove zajednice; vjernica po antonomaziji, uzor svakog vjernika.

1.3. *Dijalog između majke i Isusa* (Iv 2,3–5)

Kroničar primjećuje da se Isusova majka u Kani već nalazila na svadbenoj gozbi, prije nego su došli Isus i učenici. Prethodila im je u zaručnikovoj kući (Iv 2,1). Ta pojedinost nije beznačajna: započinjući djelovati kao učitelj, Isus vodi prve učenike onamo gdje je bilo lijepo slavlje... i njegova majka. Isus, a ne njegova majka, a još manje njegovi učenici, odlučio je da pođu u Kanu.

Znakovito je da je Isusova majka jedina koja upozorava na pomanjkanje vina. Riječ je o neugodnoj tvrdnji i neočekivanoj nezgodi. Tekst ne govori o uzroku. Moglo bi se pomisliti da se još uvijek nisu ispunili svi uvjeti mesijanskih vremena: zajednička radost (usp. Pj 1,2; 5,1; 7,10; 82) je ugrožena (usp. Iz 25,6; 62,5–9; Hoš 2,21–24). Činjenica je da ne započinje dobro obiteljski život koji nije u stanju osigurati radost uzvanika. Marija primjećuje nepriliku i obavještava Isusa.

Marijina tvrdnja jednostavno ukazuje na činjenice; ne traži ništa, jednostavno podsjeća na pomanjkanje. Njezino posredovanje čita se bolje kao žalosna primjedba (usp. Iv 11,3) negoli kao zahtjev za čudom (usp. Iv 5,7): zamjećuje kako je neizbježna opasnost koja se nadvija nad slavlje i nad njegove glavne čimbenike i od Isusa očekuje neko rješenje (Iv 6,5). Iako to od njega ne traži, majka nešto očekuje od svoga sina; čini se da se to može zaključiti iz njezine reakcije na prvo odbijanje (Iv 2,5).

Isusov odgovor od središnje je važnosti za shvaćanje krajnjeg smisla cijele epizode; pa ipak, taj je odgovor iznenađujući i zagonetan. Riječ *žena* (Iv 19,26; 4,21; 8,10; 20,13.15) na Isusovim ustima, upotrijebljena za onu koja je u istoj pripovijesti prepoznata kao njegova majka, izaziva čuđenje (Iv 2,1.12). Marija je postavljena na

određenu udaljenost, odvojena od sina, štoviše upravo je on odvaja na stranu. Izričaj *žena*, premda nije neuljudan, a još manje uvredljiv, pretpostavlja drugačiji odnos od odnosa sina sa svojom majkom.³ Neposredni kontekst pomaže nam da ga shvatimo: majka, ukoliko je žena, nema nikakve povlastice s obzirom na »čas« i Božji naum.

Pitanje »Što ja imam s tobom?« ima još negativnije značenje. Da je Marija izrekla istinski zahtjev, to bi bio uvod za očito odbijanje. Ako ne ukazuje na prekid, barem ukazuje na duboku razliku mišljenja (usp. Mk 1,24; 5,7). Prema tome, barem u tom trenutku, isključuje blisku povezanost između Isusa i njegove majke: žena živi u konkretnoj situaciji, kreće se na razini onoga što se događa, na razini onoga za što Isus nije osobito zainteresiran. Isus se zanima osobito za ono što se treba dogoditi, a to je *njegov čas*. Sigurno je da se ovdje Isus ne stavlja na istu razinu sa svojom majkom i ne slijedi njezine želje. Njegovo izvršenje slijedi druga pravila i kreće se prema različitom ritmu (usp. Iv 11,6).

Ono što još nije došlo, to je Isusov čas (Iv 2,4; 7,30; 8,20; 12,23.27; 13,1; 16,32; 17,1; 19,27), čas njegova punog očitovanja, njegove proslave, koja se podudara s njegovom smrću. U taj čas bit će prisutna i njegova majka (Iv 19,25.34), međutim više ne kao netko tko nešto traži, nego kao ona koja sluša. Upravo stoga što još nije došao čas, Isus ne smatra nužnim ranije započeti svoje slavno očitovanje (Iv 2,11).

Svojom obazrivom primjedbom Marija predstavlja istinske ljudske interese: samo želi spasiti jednu obitelj. U svom odgovoru Isus smješta zahtjev svoje majke u Božji

³ Nisu pronađena paralelna mjesta u suvremenoj biblijskoj, judejskoj i helenističkoj literaturi. Usp. J. MICHL, *Bemerkungen zu Joh. 2,4*, u: »Biblica (Bib)« 35(1955), 492–499 (498–499).

naum: poziva je da uđe u njegovu zamisao, premda još uvijek nije konkretno objasnio kakav će biti njen sadržaj. Upravo stoga, kako ga ne bi izričito izrekao, zahtijeva vjeru. Isus se jasno odmiče od zemaljskih veza, nastalih u obitelji ili zbog dobročinstva – koje bi mogle predstavljati zapreku njegovoj poslušnosti Ocu. Bliskost kojoj Isus daje prednost jest ona koja se rađa iz poslušnosti Ocu (Mk 3,31–35; Lk 2,48–49). U svakom slučaju, njegov odgovor – valja to zamijetiti – nije potpuno odrečan. Doista, nakon što je rekao: »Još nije došao moj čas!« i odbio posredovati, učinio je ono što je majka tražila.

Marijina reakcija je puna povjerenja prije, a još više poslije Isusova odbijanja. Ona i dalje vjeruje u njega i poziva poslugu (oni su poslužitelji, a ne robovi, usp. Iv 15,14) da učine ono što će im reći (Iv 2,5). Marija ne traži bezuvjetno da ju se usliša, ali se ne prestaje pouzdati u svoga sina. Odustaje od toga da postigne ono što želi kako bi se otvorila Isusovoj volji; prestaje biti majka kako bi postala vjernica.

1.4. *Isusov dijalog s poslužiteljima* (Iv 2,6–8)

Znak je predstavljala pretvorba vode u izvrsno vino. Voda, prikupljena vjerojatno za čišćenje sustolnika (Iv 2,6; usp. Lev 11, 16), pretvorila se u dobro vino zahvaljujući Isusovu posredovanju. Potpuno povjerenje majke u Isusa, iako je s obzirom na Božji naum bez pripremanja, i potpuna raspoloživost poslužitelja – što je logično kod onih koji ne prisustvuju slavlju nego poslužuju uzvanike – uspijevaju postići da Isus ranije započne mesijansku radost, unaprijed je najavljujući pomoću svoga čudesnog čina.

Čudo nije bilo traženo, niti je bila nužna vjera korisnika. Bio je to besplatan dar. Udijeljeno preoblikovanje, poput svakoga

drugog mesijanskog dara, je preobilno (usp. Iv 49,11–12; Hoš 2,19–20; 14,8; Jer 2,2): uzvanici će moći uživati u oko 600 litara najboljega vina (usp. Ps 104,15; Prop 10,19; Sir 31,2–27; 40,20). Dojmljiva količina i radost koju ona jamči svračaju pozornost na Isusa, koji, budući da se pobrinuo za vino, preuzima zaručnikovo mjesto (Mt 15,1–13). Radost slavlja zamjenjuje nastojanje oko očišćenja. Sve se to dogodilo trećega dana (Iv 2,1).

1.5. *Dijalog ravnatelja stola sa zaručnikom* (Iv 2,9–10)

Čudo se više spominje negoli se o njemu priča. Ne kaže se kako se čudo dogodilo, ali znamo da se dogodilo po razgovoru između ravnatelja stola i zaručnika. Jasno je da pripovjedača ne zanima naglasak na izuzetnom (*kako*), nego na razlogu onoga što se dogodilo (*zašto*): bilo je dovoljno da se izvrši Isusov nalog (usp. Iv 4,49–50) kako bi on ranije započeo svoj čas.

Dok onaj tko je odgovoran za slavlje ne zna što se i zašto događa, poslužitelji znaju odakle potječe bolje vino (Iv 2,9). Prijekor zaručniku poslužio je za utvrđivanje čuda, ukazujući istodobno kako je istinski zaručnik onaj tko je priskrbio vino (Iv 2,10; Mk 2,19,22). Takvim će ga kasnije proglasiti Ivan Krstitelj (usp. Iv 3,29). U tom znaku učenici su vidjeli njegovu slavu (Iv 2,11): čas još nije došao, slava se nije očitovala (usp. Iv 7,39), ali su učenici uživali u djelomičnom i prvom otkriću. Počeli su *gledati bolje stvari* koje su obećane jer su počeli vjerovati u Isusa.

1.6. *Obitelj i vjera* (Iv 2,12)

Nakon tog događaja, kratki sažetak povezuje ga s onim što slijedi i, osim toga, pripovijedanju daje povijesnu vjerodostojnost. Polazak osoba koje su nositelji radnje označava prijelaz na drugi prizor. Iz Kane

Isus silazi i vraća se u Kafarnaum (usp. Iv 4,47.49), koji, za razliku od sinoptika, u četvrtom Evandjelju nije u središtu njegova služenja. Vraća se u pratnji svojih, obitelji (Iv 7,3) i učenika: vjera je na početku nove obitelji (usp. Mk 3,31–35). U svakom slučaju, ta početna zajednica još nije čvrsta: ostaju zajedno samo nekoliko dana. Učenicima, iako već vjeruju, još nešto nedostaje: nije im zajamčeno da je Isusova majka i njihova vlastita majka...

2. KALVARIJA: PRISUTNOST ISUSOVE MAJKE UZ UČENIKA ISKUŠANOG U NJEGOVOJ VJERNOSTI

Marija i učenik iznova se pojavljuju u četvrtom Evandjelju uz Isusa koji umire na križu (Iv 19,25–27).

Kronika Isusove smrti, treći dio izvješća o mucu, pripovijeda činjenice nudeći njihov spasenijski smisao, koji se ponekad potpomaže ukazujući na Pismo (Iv 19,24. 28.36.37). Isus, izrijeком spomenut četrnaest puta, je glavni lik. Pripovijedanje, šturo kad je riječ o pojedinostima, prenosi osjećaj smirenosti pred neizbježnim (Iv 19,28.30: *svršeno je*); spominje paradoks priznavanja kraljevske časti raspetomu na križu (Iv 19,19–22) i naglašava Isusovu smrt, ističući važnost prisustva njegove majke i ljubljenog učenika (Iv 19,25–27) te bilježeći posljednji krik na križu (Iv 19,30) i probadanje boka (Iv 19,31–36). Prema tome, križ prevladava u sveukupnom scenariju koji se otvara početkom Isusova razapinjanja (Iv 19,16b–18) a završit će se skidanjem Isusa s križa (Iv 19,38–42).

Vrlo se kratko govori o Marijinoj prisutnosti podno križa. Nije sama, prati je ljubljeni učenik. Ne govori, u šutnji prihvaća posljednju volju svoga sina. To je posljednji susret s vlastitim sinom. Susrest će novog sina i primiti novu zadaću: ponovno izgraditi svoju obitelj. Prisjećajući

se nasilnog Isusova završetka, Ivan spominje i nov početak za one koji su mu vjerni toga časa: život obitelji u kojoj je Isusova majka istinska majka.

²⁵Uz križ su Isusov stajale majka njegova, zatim sestra njegove majke, Marija Kleofina, i Marija Magdalena. ²⁶Kad Isus vidje majku i kraj nje učenika kojega je ljubio, reče majci: »Ženo! Evo ti sina!« Zatim reče učeniku: »Evo ti majke!« ²⁷I od toga časa uze je učenik k sebi.

Tumačenje tog prizora uvelike se mijenja ovisno o razdoblju i mentalitetu tumača. Promatrana sama za sebe, prihvatimo li njezinu povijesnost, scena bi izražavala čin sinovskog milosrđa Isusa, koji svoju majku povjerava nekome u koga se pouzdaje. Tekst međutim ne ističe posebno stanje Isusova duha ili grozne patnje raspeta: osim toga, takav Isusov osjećaj ne bi bio sukladan određenom odstojanju koje je čini se zadržao prema svojoj majci tijekom svoga života (Iv 2,4; Mk 3,20–21.21–35). Neposredan kontekst ide u drugom smjeru, prema ivanovskoj ideji ispunjenja: pošto je svoju majku povjerio ljubljenom učeniku, Isus zna da je sve svršeno (Iv 19,28): dati obitelj svojoj majci bio je posljednji Isusov čin!

2.1. *Kontekst (Iv 19,25–26a)*

Poput sinoptika, i Ivan bilježi prisutnost nekih galilejskih žena uz križ. Međutim, ako su kod sinoptika (Mk 15,40–41; Mt 27,55; Lk 23,49) to bile daleke svjedokinje, ovdje su naprotiv smještene podno križa.

Scena međutim nije usredotočena na njih, nego na umirućeg Isusa koji upravlja svoj pogled na Mariju i svoga ljubljenog učenika. Isus ih gleda prije negoli će im se potom obratiti (Iv 19,26). Oboje su identificirani s obzirom na njihov odnos s Isusom: *on* ih definira (Iv 19,25: *njegova majka*; Iv

19,26: *učenik kojega je ljubio*). Učenik, posebice, ostaje anonimn, ali je obilježen Isusovom ljubavlju prema njemu (Iv 15,16). Ta se ljubav očituje ostvarenjem njegove volje (Iv 15,10): kad netko osjeća da ga Isus ljubi, osposobljen je za vršenje njegove volje. On je učenik koji nije izdao, njegov prislan prijatelj (Iv 13,23), prvi koji je povjervovao u uskrsnuće (Iv 20,2.8) i koji za njega svjedoči (Iv 19,35). Jedino učenik koji zna da je ljubljen sposoban je za potpunu vjernost.

Ne smije se naime zaboraviti da je Isusova smrt na križu pokopala sva iščekivanja njegovih učenika koja su oni gajili dok su ga pratili; bio je to kamen spoticanja o koji su se spotaknuli čak i oni najodlučniji, grob njihove vjernosti. Svi su pobjegli, jedan ga je zanijekao, a drugi ga je izdao. Samo mu je jedan ostao vjeran sve do kraja; jedino je on primio zadaću da postane sin Isusove majke.

2.2. *Isusova oporuka (Iv 19,26b–27a)*

Valja spomenuti da su majka i učenik u tišini prisustvovali Isusovu monologu (Iv 19,26: *evo ti sina*; Iv 19,26: *evo ti majke*) i u šutnji su prihvatili odluku koja ih se ticala. Ta je činjenica, iako ju se uvijek ne zamjećuje, odlučujuća za shvaćanje važnosti tog događaja. Umirući Isus nije ih pitao za savjet, niti je tražio njihov prethodni pristanak. U ovom prizoru Isus sâm govori, štoviše – zapovijeda. Iz te njegove osobne odluke rađa se nov odnos između majke i vjernog učenika; on treba zauzeti Isusovo mjesto u životu njegove majke; to je on od tog trenutka i učinio (Iv 19,27).

2.3. *Isusova majka, baština vjernog učenika (Iv 19,27b)*

Zanimljivo je da evanđelist, koji nije zabilježio nijednu Marijinu reakciju na Isusovu posljednju volju, bilježi reakciju ljub-

ljenog učenika. Formula »uzeti k sebi«, u strogom smislu riječi, opisuje neposredno ostvarivanje Isusove želje: učenik je primio Isusovu majku u svoju kuću, u svoju baštinu, među ono što mu pripada kao ljubljenu učeniku (usp. Iv 1,11; 10,4.13); prihvatio ju je kao majku po oporuci svoga Gospodina.

Nije Marija, udovica, a uskoro i bez djece, ona koja je izabrala učenika da se za nju brine; nije ljubljeni učenik taj koji se u dobroj namjeri i svojom vlastitom voljom brine za majku svoga učitelja koja je ostala sama. Isus je onaj koji posreduje i tako određuje i osigurava zajedničku budućnost za one koji su mu na kraju ostali vjerni. Tako Isus zaokružuje svoje sebedarje; ljubeći do krajnosti, upotpunjuje svoje darivanje, predajući majku prije negoli će predati život; i nalažući obiteljsku ljubav između svoje majke i učenika, ustanovljuje novu obitelj u kojoj su majka i sin obostrano povezani, ali imaju različite odgovornosti.

Bezgranična vjernost njegove majke i ljubljenog učenika prema Isusu bila je kolijevka nove kršćanske obitelji: ljubljeni učenik povjeren je kao sin Isusovoj majci, a učiteljeva majka je bila baština koju je primio taj učenik kojega je Isus toliko ljubio. Od tog trenutka Isusova majka pripada vjernom učeniku: počinje biti dijelom njegova svijeta i njegove kuće. Isus je izabrao dvanaest apostola kako bi nastavili njegovo djelo, ali je svoju majku povjervio samo jednomu, najvjernijem učeniku, jer ga je osobito ljubio.

3. POMOĆNICA I MAJKA UČENIKA KOJI VJERUJU

Ponovno smo pročitali što ivanovska tradicija kaže o Mariji tražeći upute o Marijinoj odgojnoj ulozi u životu vjere Kristovih učenika. Ne može se izbjeći prva i

temeljna tvrdnja: evanđeoski sadržaj u kojemu se pojavljuje Marija kod Ivana je vrlo oskudan (dva kratka prizora, 13 od sveukupno 879 redaka). Pa ipak, književna prisutnost Isusove majke u četvrtom Evanđelju privlači pozornost, bilo zbog mjesta koje imaju dva jedinstvena prizora u kojima se pojavljuje, na početku i na kraju Isusova javnog služenja, bilo zbog veze koju oni imaju s nekim evanđelistovim najvažnijim teološkim temama: temom *časa* i temom Isusove *slave* i to stoga što se – to je također jedinstven podatak u evanđeoskoj tradiciji – *Isusova majka pojavljuje samo kad se pripovijeda o dva ključna trenutka hoda Isusovih učenika*, tj. kad započinju vjerovati u Isusa i kad ga svi osim jednoga iznevjere.

Imajući na umu te sastavnice, čini nam se mogućim i utemeljenim istaknuti dva tipična obilježja uloge Isusove majke u odgoju vjere učenika.

3.1. *Majka Isusova koju je odgojio sin*

Isusova majka prati Isusa i njegove učenike u dva za njih oboje odlučujuća trenutka: na početku vjere za učenike i u završnim trenucima Isusova života. Ta dva trenutka povezana su s časom slave Božjega sina. U ta dva prizora Isusova majka stoji uz istinskoga čimbenika, svoga sina, i njegove prve naslovnike, učenike. Njezina prisutnost nije slučajna: u Kani prethodi svomu sinu i njegovim sljedbenicima; na Kalvariji je jedina osoba koja prati učenika kojeg je Isus ljubio. U četvrtom Evanđelju se ne govori o Mariji ako nema Isusa i njegovih učenika! Ta prisutnost, koliko god suzdržana izgledala, uvijek je aktivna: u Kani zamjećuje pomanjkanje vina i o tome obavještava Isusa; na Kalvariji će dopustiti da je primi i da joj pomaže ljubljeni učenik njezina Sina.

Više negoli na majčinu odgojnu prisutnost, tekstovi bi mogli ukazivati na sinovljevi odgojni rad u vezi s njom. U Kani je odvaja od njezine prve brige, koja je neposredna u odnosu na Isusov čas i ne služi njegovoj slavi. Na kraju ju dovodi do bezuvjetnog povjerenja u njega, što je prisiljava da traži osobe koje ga bez dvoumljenja slušaju. Na Kalvariji, ona je pozvana da bude poslušna i svomu sinu i njegovu učeniku, ali s mnogo temeljnijom ponudom: prije nego sin preda svoj život, ona je »prisiljena« – ne rekavši ni riječi – dati svoj život novom sinu. U tim dvama prizorima sin »odgaja« majku..., a to se ne dešava uvijek na najotmjeniji način.

3.2. *Isusova majka, odgajateljica Sinovljevi učenika*

Marijin doprinos odgoju vjere učenika u biti se izražava kao majčinska prisutnost.

U Kani, Isusova majka nije izravno povezana s učenicima, iako oni postaju vjernici po slavi koju uočavaju u znaku koji je ona izazvala. Marija je svojom poduzetnošću (upozorenje o pomanjkanju vina, predstavljanje situacije sinu, prihvaćanje njegova prijekora, njezino obraćanje poslužiteljima) olakšala prvi čin vjere učenika. Na Kalvariji, Isusova majka prati ljubljenog učenika ili, bolje rečeno, pušta da je on prati, a zatim se mora smatrati njegovom majkom po »nalogu« umirućeg sina, dopuštajući da je on prihvati u svoju kuću.

U ta dva trenutka rađa se nova i odlučujuća sastavnica u Isusovu odnosu prema svojima: u Kani oni koji se na početku zanimaju za nebitno (Iv 1,38: *gdje stanuješ?*) započinju vjerovati u njegovu osobu. Na Kalvariji ljubljeni učenik započinje nov, sinovski odnos prema Isusovoj majci u obostranoj poslušnosti prema Njemu. U *Isusovom času* vjera je učenicima olakšana po prisutnosti Isusove majke, ali za Mariju ta

»pomoć« nije ni jednostavna ni besplatna. U Kani je bilo iskušano njezino povjerenje, a na Kalvariji njezina poslušnost.

Marija nas uči da nema vjere bez istinskih iskušenja, niti istinske vjernosti bez potpune poslušnosti. Isus će moći ranije započeti svoju objavu i nositi vjeru onima koji ga slijede sve dok mu je majka blizu i želi nam pomagati više negoli svojom pronicavošću i brižljivošću, svojim povjerenje i svojom poslušnošću: da bi se rodila, vjera učenika je zahtijevala Marijino povjerenje; Isus će svojim učenicima povjeriti svoju majku da posvjedoče svoju vjernost sve do križa: Isusovu će majku baštiniti učenik koji zna na nogama ustrajati podno Isusova križa.

S Isusom u Kani Marija nije uzrokovala nastanak vjere učenika, ali je bila prisutna (Iv 2,11) i osobno je tomu pridonijela (Iv 2,3–5). Nakon Isusove smrti Marija se u kršćanskoj zajednici nalazi na svojim vlastitim počecima: obitelj nastala iz vjernosti sve do kraja. Isusova majka pripada obitelji učenika koji, znajući da ga Isus ljubi, ostaje Isusu vjeran podno križa. S Marijom je lakše vjerovati u Isusa: dovoljno je biti na slavlju (i potrošiti vino!),

to je bilo jedino što su učenici učinili u Kani. Uz nju, bit će lakše prihvatiti Isusov križ, jer je to cijena da bi se imalo Mariju u kući.

Dopustimo li da nam pomogne Isusova majka i postanemo li njezini sinovi, moći ćemo obnoviti svoj vjerski život, prihvaćajući cijenu koju treba platiti (prigodno Isusovo »zlostavljanje«, poput Marije u Kani) ili uživajući nagradu vjernika učenika (naslijediti Isusovu majku i povesti je kući).

Iz šutnje evanđeoskog teksta ne može se bolje pojasniti Marijin utjecaj na vjeru Isusova učenika, niti je opravdano zamišljati točan odgojni proces. Postoje međutim jasno određene početne i završne etape odnosa između Isusa i njegovih, kojima Marija prisustvuje, prvo u Kani, kao pomoćnica koja je pomogla da se prije dogodi čas i vjera, te zatim na Kalvariji, kao majka koja, poslušna sinu, postaje dijelom učenikova doma. Vjera potvrđuje početak časa, kad otkrije znak; poslušnost je vrhunac tog procesa, a predmet joj je sinovska skrb za Isusovu majku. Vjera i vjernost, prva i posljednja etapa učenitva, nisu bile ni prije ni sada moguće bez Marije.